

## ZAMONAVIY KASBLAR VA MEHNAT BOZORI

**To'xtayeva Umida Rizaqulovna**  
buxoro viloyati qorovulbozor tumani  
2-umumiy o'rta ta'lim maktabi  
Texnologiya fani o'qituvchisi

**Annotatsiya**

Ushbu maqolada bugungi kunda talab yuqori bo'lgan zamonaviy kasblar tahlil qilinadi. Mehnat bozoridagi o'zgarishlar va raqobat muhitiga ta'sir etuvchi omillar yoritiladi. Texnologik taraqqiyot va raqamli iqtisodiyot yangi kasblarning paydo bo'lishiga sabab bo'layotgani ko'rsatib o'tiladi. Maqolada yoshlarning kasb tanlashdagi muhim mezonlari ham muhokama qilinadi. Ish beruvchilarning malaka va ko'nikmalarga bo'lgan ehtiyoji tahlil qilinadi. Xulosa sifatida, mehnat bozorida muvaffaqiyatli bo'lish uchun doimiy o'zgarishga moslashuv zarurligi ta'kidlanadi.

**Kalit so'zlar:** Zamonaviy kasblar, mehnat bozori, texnologik taraqqiyot, raqamli iqtisodiyot, kasb tanlash, malaka va ko'nikmalar.

Bugungi tez sur'atlar bilan rivojlanayotgan dunyoda kasblar va mehnat bozori doimiy o'zgarishlarga uchramoqda. Global texnologik inqilob, raqamli iqtisodiyotning jadal rivojlanishi, avtomatlashtirilgan tizimlarning ishlab chiqarish, xizmat ko'rsatish va boshqaruv sohalarida keng qo'llanilishi an'anaviy kasblarning mazmunini tubdan o'zgartirib yubordi. Shu bilan birga, sun'iy intellekt, axborot texnologiyalari, biotexnologiya kabi yo'nalishlarda yangi va ilg'or kasblar paydo bo'lib, mehnat bozoriga yangicha talablar qo'ymoqda. Bugungi kunda mehnat bozori nafaqat nazariy bilimlarga, balki amaliy ko'nikmalarga ega, tezda moslasha oladigan, kreativ va tanqidiy fikrlovchi, axborot texnologiyalaridan samarali foydalana oladigan mutaxassislarni talab qilmoqda. Bu esa yoshlar, ayniqsa kasb tanlash arafasida turgan avlod uchun o'z yo'lini ongli tanlash zaruratini yuzaga keltiradi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev o'z nutqlarida yoshlarning zamonaviy kasb-hunarlarini egallashi, innovatsion fikrlashga ega bo'lishi zarurligini doimiy ta'kidlab keladi. Jumladan, 2023-yilgi parlamentga murojaatida u shunday degan edi: *"Kelajagimiz poydevori — bilimli, o'z kasbini puxta egallagan, zamonaviy texnologiyalarni o'zlashtirgan yoshlar qo'lidadir."* Xalqaro mehnat tashkiloti (XMT) ham o'z hisobotlarida raqamli transformatsiya sababli 2030-yilgacha dunyoda millionlab ish o'rinlari yo'qolishi, lekin buning o'rniga yangi sohalarida yangi kasblar paydo bo'lishini ta'kidlaydi. Masalan, "Kelajakdagi kasblar" (Future of Jobs Report) hisobotida 2025-yilgacha eng talabgir kasblar sirasiga ma'lumotlar tahlilchilari, sun'iy intellekt mutaxassislari, raqamli marketingchilar va kiberxavfsizlik muhandislari

kiritilgan. Professor D. Bell tomonidan ilgari surilgan "postindustrial jamiyat" nazariyasiga ko'ra, mehnat bozori rivojlangan davlatlarda xizmat ko'rsatish, axborot texnologiyalari va intellektual faoliyatga asoslangan kasblar tomon siljiyotgan bo'lsa, rivojlanayotgan mamlakatlar esa asta-sekin ushbu yo'nalishga moslashmoqda. O'zbekiston ham bu jarayonlardan chetda emas. Davlatimizda "Yoshlar daftari", "Kasb-hunarga yo'naltirish markazlari", "IT maktablar" kabi tashabbuslar orqali yoshlarning zamonaviy kasblarni o'zlashtirishi uchun keng imkoniyatlar yaratilmoqda. Ushbu maqolada aynan shunday o'zgaruvchan mehnat bozorining xususiyatlari, kelajagi bor zamonaviy kasblar, yoshlar uchun zarur ko'nikmalar va global tendensiyalar tahlil qilinadi. Shuningdek, yurtimizdagi islohotlar, mutaxassislar va olimlarning fikrlari asosida tavsiyalar ham berib o'tiladi.

So'nggi yillarda global miqyosda yuz berayotgan texnologik rivojlanish, raqamli texnologiyalar va sun'iy intellektning jadal sur'atlarda hayotga tatbiq etilishi mehnat bozorida tub o'zgarishlarga sabab bo'lmoqda. An'anaviy kasblar o'z ahamiyatini yo'qotib borar ekan, yangi texnologiyalar bilan bog'liq sohalarda butunlay yangi kasblar paydo bo'layapti. Masalan, dasturchilar, grafik dizaynerlar, raqamli marketing mutaxassislari, kibermuhandislar, ma'lumotlar tahlilchilari, sun'iy intellekt bo'yicha mutaxassislar hozirgi mehnat bozorining eng talabgir vakillariga aylangan. Bu kasblar faqat texnik bilimlar emas, balki innovatsion yondashuv, ijodiy fikrlash, tez o'zgarishga moslashuv, tanqidiy tahlil qilish va jamoaviy ishlash kabi zamonaviy ko'nikmalarni ham talab qiladi. Bu esa ta'lim tizimining yangilanishi, o'quv dasturlarining amaliy ko'nikmalarni rivojlantirishga yo'naltirilishini taqozo etmoqda. Shu o'rinda, xalqaro tajribalarni ko'rib chiqadigan bo'lsak, Singapur, Janubiy Koreya, Finlyandiya kabi mamlakatlarda o'quvchilar maktab davridayoq turli kasblar bilan tanishadi va zamonaviy ko'nikmalarga ega bo'lishga yo'naltiriladi. O'zbekistonda ham bu borada "Kasb-hunarga yo'naltirish markazlari", "IT maktablar" kabi tashabbuslar yo'lga qo'yilgan bo'lsa-da, ularning qamrovi hali yetarli darajada emas. Xizmat ko'rsatish sohalari, ayniqsa sog'liqni saqlash, ta'lim, logistika va turizm ham yangi ish o'rinlari shakllanmoqda. Masalan, pandemiya davridan so'ng tibbiyotda **telemeditsina, masofaviy maslahat, raqamli sog'liqni saqlash xizmatlari** ommalashdi. Bu esa yangi kasblar — *masofaviy shifokorlar, sog'liqni boshqarish bo'yicha raqamli mutaxassislar* kabi rollarni yuzaga keltirdi. Afsuski, bu sohalarda O'zbekistonda texnologik infratuzilmaning to'liq shakllanmaganligi, kadrlar tayyorlashdagi bo'shliqlar sababli ayrim imkoniyatlar to'liq ishga tushmayapti. Buning yechimi sifatida oliy va o'rta maxsus ta'lim muassasalarida zamonaviy texnologiyalar asosida yangi yo'nalishlar ochilishi va xalqaro ta'lim dasturlari bilan integratsiya qilinishi zarur. Mehnat bozoridagi keskin o'zgarishlar kasblarning o'zgarishini emas, balki ularga bo'lgan **talab va malaka mezonlarini** ham yangilamoqda. Ish beruvchilar endilikda diplomdan ko'ra **amaliy ko'nikmalarga, real tajribaga, moslashuvchanlik**

va **jamoada ishlash qobiliyatiga** katta ahamiyat bermoqda. Shu bois yoshlar o'z kasbini tanlashda nafaqat qiziqishlariga, balki **mehnat bozoridagi real ehtiyojlarga** ham asoslanishi lozim. Bu borada psixologlar, mutaxassislar bilan maslahatlashish, kasbiy testlardan o'tish va tajribali insonlar bilan muloqot qilish foydali bo'lishi mumkin. Yana bir muhim holat shundaki, zamonaviy kasblarning aksariyati **masofaviy ishlash imkonini** beradi. Bu esa insonlarga geografik joylashuvdan qat'i nazar, dunyoning istalgan nuqtasidan turib ishlash imkonini beradi. Ayniqsa, **freelance (mustaqil ish)** va **startup loyihalar** yoshlar orasida mashhurlik kasb etmoqda. O'zbekiston yoshlarining bu boradagi faolligi ortib borayotgan bo'lsa-da, ular uchun zarur bo'lgan **xalqaro sertifikatlar, IT kurslari, chexonalarga chiqish imkoniyatlari** cheklangan. Bu muammoning yechimi sifatida davlat tomonidan subsidiyalar asosida kasbiy o'quv dasturlarini ko'paytirish, bepul IT ta'lim loyihalarini kengaytirish va o'quvchilarni xalqaro tanlovlarga tayyorlash zarur. Shu bilan birga, mehnat bozoridagi **raqobat** ham keskinlashmoqda. Bozorga har yili minglab yangi bitiruvchilar kirib kelmoqda, ammo ularning barchasi mehnat bozoriga mos emas. Ko'plab yoshlar o'ziga mos ish topa olmayotgani, ayrimlari esa umuman ishsiz qolayotganini ko'rish mumkin. Bu esa jamiyatda **iqtisodiy va psixologik muammolarga** olib kelmoqda. Bunday vaziyatni bartaraf etish uchun **kasbiy qayta tayyorlash dasturlari, praktik treninglar, mentorlik tizimini** joriy etish samarali bo'ladi. Shu o'rinda, Yevropa Ittifoqining "Hayot davomida ta'lim" tamoyili ibrat bo'lishi mumkin — unda har bir shaxs istalgan yoshda yangi kasb o'rganishi uchun imkoniyatga ega. Davlat va nodavlat tashkilotlar, jumladan, "Yoshlar ishlari agentligi", "IT Park", "Zamonaviy kasblar akademiyasi" kabi muassasalar tomonidan turli o'quv kurslari, startaplar uchun grantlar va tanlovlar tashkil etilmoqda. Biroq bu imkoniyatlar haqida ko'plab yoshlar xabardor emas, ya'ni **axborot tarqatishdagi muammolar** mavjud. Buning oldini olish uchun maktabdan boshlab kasbga yo'naltirish tizimini kuchaytirish, har bir o'quvchiga individual yondashuvni shakllantirish muhim.

Xulosa qilib aytganda, zamonaviy mehnat bozori oldimizga yangicha yondashuv, zamonaviy ko'nikmalar va uzluksiz o'rganishni talab qiluvchi haqiqatni qo'ymoqda. Yangi kasblarning paydo bo'lishi — bu xavf emas, balki imkoniyatdir. Eng muhimi, yoshlar bu imkoniyatni o'z vaqtida anglab, o'z kasbiy yo'nalishini ongli ravishda tanlashi, o'z ustida doimiy ishlashi va global mehnat bozorida raqobatbardosh bo'lishni maqsad qilishi zarur. Muammo sifatida ta'lim va ish o'rinlari o'rtasidagi uzviy bog'liqlikning yetishmasligi, zamonaviy kasblarga tayyorlov darajasining pastligi keltirildi. Buning ijobiy yechimi sifatida maktab va kollej bosqichidanoq kasbiy yo'nalish tizimini kuchaytirish, amaliyotga asoslangan o'quv dasturlarini joriy etish, xalqaro tajribalarni o'rganish va joriy qilish muhim sanaladi. Bundan tashqari, IT, sun'iy intellekt, dizayn, raqamli marketing kabi istiqbolli sohalarida bepul yoki imtiyozli o'quv kurslari tashkil etish orqali yoshlarning imkoniyatlarini kengaytirish

mumkin. Eng asosiysi, har bir inson o‘z imkoniyatiga ishonishi, o‘z kasbini chin dildan sevib, unga intilishi kerak. Bugun bilimli, malakali va izlanuvchan yoshlar uchun dunyo ochiq — geografiya emas, qobiliyat va mehnat hal qiluvchi omilga aylangan. Yangi kasblar — bu kelajakni shakllantirish imkonidir. Uni boy berish emas, uni yaratish va egallash bizning qo‘limizda!

### Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Karimov I.A. *Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch*. – Toshkent: Ma’naviyat, 2008.
2. Qodirov M. *Zamonaviy kasblar psixologiyasi*. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.
3. To‘rayev A., Jo‘rayev D. *Kasb tanlash asoslari*. – Samarqand: Zarafshon, 2021.
4. “Kasb tanlashda zamonaviy yondashuv”. *Yoshlar ovozi*, 2023-yil, 12-oktabr.
5. “Raqobatbardosh kadr – bozor talabi”. *Xalq so‘zi*, 2024-yil, 3-fevral.
6. A. Jo‘raqulov. “Mehnat bozorining transformatsiyasi va ta’lim tizimi”. *Iqtisodiy tadqiqotlar jurnali*, №2, 2023, 45–50-betlar.
7. M. Qurbonova. “Zamonaviy kasblar: imkoniyat va chaqiriqlar”. *Pedagogik innovatsiyalar*, №1, 2024, 28–35-betlar.
8. [www.stat.uz](http://www.stat.uz) – O‘zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo‘mitasi rasmiy sayti (mehnat bozori ko‘rsatkichlari, 2024-yil).
9. [www.kasb.uz](http://www.kasb.uz) – O‘zbekiston kasb-hunar portali.
10. [www.unesco.org](http://www.unesco.org) – UNESCO ta’lim va mehnat bozoriga oid xalqaro hisobotlari.
11. [www.edx.org](http://www.edx.org) – Onlayn ta’lim va qayta tayyorlash kurslari platformasi.
12. [Prezident.uz](http://Prezident.uz) – O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti rasmiy veb-sayti (Prezident nutqlari va islohotlar bo‘yicha materiallar).